

Wenn du lange in einen Abgrund blickst,
blickt der Abgrund auch in dich hinein.

— F. Nietzsche —

De jongen in de spiegel knoopt zijn das. Aarzelend, zoals altijd. Ik heb nooit geleerd om het te doen zonder erbij na te denken, en ik kan het ook niet zonder te kijken. Zelfs dan is het een bijzonder complexe motorische oefening. Rechts over links, maar dan in spiegelbeeld. Als ik per ongeluk in de spiegel kijk terwijl ik beweeg, raak ik onherroepelijk in de war. De visuele impulsen doen mijn lichaam onmiddellijk vergeten welke hand aan welke arm vastzit, en wat de bedoeling is van de haperende beweging die ik uitvoer. De truc zit hem erin naar mijn hand te kijken terwijl ze in beweging komt en dan langzaam de overgang naar het ventje in het glas te maken zonder de echte hand uit het oog te verliezen. Pas als de beweging gestopt is, kan ik in de spiegel het resultaat controleren, voor ik mijn ogen weer afwend en de volgende handeling inzet. Maar ik knoop mijn dassen dan ook niet gewoon, links over rechts, lusje maken en doortrekken. Niet meer in elk geval.

Ik herinner me nog precies de laatste gewone dasknoop die ik legde. Het was in volle examenperiode – anders droeg ik niet eens dassen – en ijskoud. Ik had in de toiletten mijn hemd opengemaakt om wat koud water in mijn gezicht te gooien in een poging de namiddagmoetheit de baas te blijven. Mijn das bengelde uit mijn achterzak, waar ik hem even in geduwd had om te zorgen dat hij niet in de wasbak hing. Ik droogde mijn handen af en bleef even besluiteloos met mijn das in mijn handen staan. Vandaag had ik hem niet meer nodig, mijn examen

zat er op, maar in mijn tas zou hij ongetwijfeld kreuken, en morgen moest ik hem weer aan, want ik had er maar één. Een donkerblauw, nogal karakterloos ding, dat ik al vier jaar met me meesleepte. Zonder veel aandacht hing ik hem snel weer losjes om mijn hals. Met de knoop nog los bengelend halfweg mijn borstkas liep ik de gang in naar de bibliotheek.

Vanuit mijn ooghoek zag ik haar, benen eerst, de zoom van haar rok er aarzelend achteraan – ze bleef even staan, ik hoorde haar praten – van de draaitrap afkomen. Ik had genoeg aan de helft van haar kuit om haar te herkennen, alleen al aan de witte archeologensokjes boven haar pumps, van te veel in bergschoenen doorgebrachte uren veldwerk ergens in Noord-Afrika. Helen Hendrickx, een jaar ouder dan ik, was niet alleen de primus van haar jaar, maar ook de ongekroonde koningin van het nachtleven. Kwatongen beweerden dat er meer designerdrugs dan potscherven door haar handen gingen, zonder dat het haar ook maar een half studiepunt kostte. Tot overmaat van ramp was ze nog mooi ook. Te veel talent zet kwaad bloed, en haar succes was dan ook het onderwerp van venijnige roddels. Dat ze afstudeerde *maxima cum laude* kon nog net, maar dat ze meteen een assistentschap binnenrijfde, was er te veel aan. ‘Wat wil je? Als je al je examens in bed aflegt...’ Jammer genoeg beschikte ik over empirische informatie om die beschuldigingen te weerleggen, al had ik ze bij momenten – bijvoorbeeld als ik zuchtend door mijn cursussen ploeterde, en haar in volle examenperiode door het raam boven mijn met boeken beladen bureau zonder een spoor van haast of stress op het tegenoverliggende terras zag zitten, een groot glas mojito in de hand – graag geloofd. Want deze Kleine Helena van Troje, zoals Pieter haar zo graag noemde, bracht geregeld de nacht door in mijn huis. Niet in mijn bed helaas, maar wat ik meekreeg door de flinterdunne triplexmuur was meer dan genoeg om te weten dat ze, als de roddel waar zou zijn,

met een nog veel hogere score zou zijn afgestudeerd. Zelf kreeg ik van Helen zelden meer te zien dan een kort, meestal obscene briefje op de keukentafel, dat eigenlijk ook al niet voor mijn ogen was bestemd. Behalve die ene keer dat ik na een nachtje doorzakken stomdronken de badkamerdeur openduwde zonder kloppen. Ze zat naakt op de rand van de badkuip haar benen te scheren, en keek niet eens op toen ik binnenkwam. Ze stak gewoon doodkalm haar hand uit – ‘geef me eens een handdoek, wil je, Arne?’ – en schoor verder. Ongegeneerd. Zoveel indruk maakte ik op haar. Jongens van vijf stuur je ook niet de kamer uit.

Al die gedachten schoten in een flits door me heen terwijl ik van onderaan de trap naar die witte enkels stond te kijken. Ik schrok me rot toen ze opeens weer in beweging kwamen – haar gesprek was blijkbaar afgelopen – en plots voor me stond. Het schaamrood steeg me naar de wangen, want nu leek het alsof ik van onderaan de trap onder haar rok had staan kijken als een schooljongen. Onder de rok van de assistente van de prof aan wie ik gevraagd had mijn doctoraat te begeleiden. Geweldig, Arne. Echt. ‘Sorry. Ik...’ Helen keek me aan alsof ze me nu pas zag.

‘Wat? O, Arne. Goed dat ik je zie. Hij...’ – een korte hoofdbeweging naar boven – ‘heeft naar je papieren gekeken, en vroeg of je even langs kon komen ergens deze week. Good luck, collega!’

Voor ik iets kon zeggen, was ze alweer weg.

Collega! Ze had me collega genoemd! In mijn hoofd kantelde de wereld. Schepen wisselden zwarte zeilen voor witte, klaroengeschal brak los. Alleen al het nieuws dat ik mocht langskomen, dat er dus een kans was, al was het maar een minuscuul kleintje, dat ik mogelijkerwijze misschien in het beste geval in aanmerking zou kunnen komen voor een onderzoeksbeurs en een academische carrière, was genoeg om Pieter met zo’n hijgend, onsamenhangend gestamel uit

bed te bellen, dat hij ongeschoren en buiten adem het café op de hoek kwam binnen gerend.

‘Godverdomme Arne, ik dacht dat je op z’n minst dood zou zijn.’

Toen de essentie van mijn opgewonden gewauwel uiteindelijk tot hem doordrong, wenkte hij meteen de barman.

‘Champagne! Mijn maat hier wordt prof!’

Gegeneerd probeerde ik hem uit te leggen dat het nog maar om een eerste gesprek ging, dat er nog van alles fout kon gaan, maar wat hem betrof was het een uitgemaakte zaak. Nog voor de fles in een geïmproviseerde ijsemmer voor ons stond, hief hij al ongeduldig zijn lege glas in een denkbeeldige toast.

‘Ik wist het.’

‘Hoe? Had ze het je al gezegd?’

Nu was het zijn beurt om verbaasd te zijn.

‘Wie?’

‘Helen. Had ze...’

Zijn volle lach denderde door het café.

‘Alsof we in bed niks beters te doen hebben dan over jouw toekomst te praten. Nee, professor, ik wist het omdat ik in jou geloof. Altijd al gedaan.’

Hij leunde voorover en kuste me op mijn voorhoofd, zoals je dat bij een kind doet.

‘Proficiat! Maar één ding moet je me beloven... Leer alsjeblieft fatsoenlijk je das knopen, voor je je onder de *high & mighty* begeeft. Want dit...’ – hij gaf er een kort, afkeurend rukje aan – ‘dit lijkt wel die afschuwelijke scheve Borelliknoop waarmee Pim Fortuyn altijd rondliep. Je wil toch niet gezien worden met het handelsmerk van een fatsoensfascist?’

‘Sinds wanneer weet jij iets over mannenmode?’

Hij schudde zijn hoofd, terwijl hij in dezelfde beweging de sigaret dichtlikte die hij aan het rollen was.

‘Niks mode. Politiek en propaganda. Beeldvorming. Gespeel-

de nonchalance, dat drukt die knoop uit. Hij is bedacht om een vals imago van *coulantie* te verlenen aan een regime dat met ijzeren hand zou willen regeren. Had willen regeren. Niet dat ze hem daarom hadden moeten neerschieten, dat is een andere discussie. Maar dood of levend, het blijft een hypocriete dasknoop.'

'Alsof iemand over zoiets nadenkt.'

'Absoluut! Daslezen is een kunst. Je denkt toch niet dat Bush zijn eigen dassen kiest? Daar wordt een team van adviseurs voor betaald. De kleur, de stof... het kan de volledige onderhandelingen over een resolutie in de Veiligheidsraad doen mislukken. Of een miljardendeal kelderen. In de VS heb je zelfs kledingadviseurs die beklaagden *stylen* voor ze naar de rechtbank gaan, om hen zo goed mogelijk te doen overkomen bij de jury. Het kan van de snit van je hemd afhangen of je de doodstraf krijgt. Dus als jij je toekomst moet gaan verdedigen morgen...' – hij pauzeerde even, leunde achteruit, en nipte van zijn glas terwijl hij mij bedenkelijk aankeek – 'Niet dat ik begrijp waarom je de rest van je leven tussen de potscherven wil gaan zitten...'

'De Eerste Wereldoorlog heeft niet zo gek veel potscherven achtergelaten.'

'Je weet dat ik gek ben op de oorlog, maar ik hoop dat je beseft dat ze daarboven wel verwachten dat je aan elke halve kogelhuls een labeltje gaat hangen. Jij liever dan ik. *Thanks but no thanks*. Maar als je met de *éminences grises* wil meespelen, kan dit niet door de beugel.'

Hij zette zijn glas neer en begon mijn goedkope H&M-dasje los te maken.

'Pieter, niet doen. De mensen kijken.'

Ik had moeten weten dat dat hem alleen maar zou aanmoedigen. Met een groot gebaar klapte hij mijn kraag recht, trok de das achter mijn hals door en speelde er even mee tussen zijn vingers.

‘Wat jij nodig hebt, is een dubbele Windsor.’

De das schoot tussen zijn vingers heen en weer terwijl hij praatte. Mijn ogen probeerden zijn bewegingen te volgen, maar het ging te snel.

‘Symmetrisch, elegant, stijlvol, en vooral: breed.’

‘Breed?’

‘Omdat dat zelfvertrouwen uitdrukt, natuurlijk. Bekijk het maar als iets symbolisch. Je zal daar aan de top ook je plaats moeten inpalmen. Breeduit. Niemand gaat ze je cadeau geven.’ Wat dat laatste betreft zou hij in elk geval gelijk krijgen, maar dat wist ik toen nog niet. Mijn hoofd was alleen maar gevuld met wilde dromen van een academische carrière, onderzoek, kennis. Een professoraat misschien, ooit. Prestige. Een andere wereld, ver weg van de Vlaamse klei van mijn geboortedorp in de Westhoek. Pieter zou het nooit begrijpen, maar voor mij was de bibliotheek, ondanks haar vier muren en het grote bord met ‘Stilte!’ een immens baken van vrijheid, een plaats waar ik kon ontsnappen aan het mij voorbestemde leven onder de kerktoren. Een veilige haven, ver weg van de weeë geur van gebakken lever uit mijn jeugd, waar ik het zelfs nu nog, jaren later, Spaans benauwd van krijg.

Met een korte ruk sloot de das zich om mijn strot. Mijn adamsappel protesteerde, ik hoestte even moeilijk. Pieter leunde achteruit en bekeek me goedkeurend.

‘Veel beter. Echt. Koop alleen eens een echte das, wil je? Iets van minstens tachtig procent zijde. Die synthetische vodjes kan je niet fatsoenlijk knopen.’

Tussen twee happen lucht door probeerde ik op te werpen dat het in de academische wereld vast niet allemaal om geplooid textiel draait, maar dat bracht hem pas goed op thema.

‘Dat denk jij. Er is zelfs een doctoraatsonderzoek over das-knopen.’

Pieter was dol op dat soort nutteloze weetjes; hij gebruikte ze

om vrouwen mee te charmeren, of, in een andere toon, om mannen mee in verlegenheid te brengen. Ik heb nooit geweten waar hij ze vandaan haalde, maar hij moet er gigantisch veel tijd in hebben geïnvesteerd. Of hij had een talent voor het onthouden van absurditeiten, dat hij jammer genoeg niet gebruikte voor zijn studies. Ik speelde het spelletje altijd gedwee mee, ook nu, en schudde ongelovig mijn hoofd. Tevreden dat zijn opmerking het gewenste effect sorteerde, vulde hij zijn glas bij en ging verzitten. Klaar om te doceren.

‘Eind jaren negentig leggen twee jonge onderzoekers, Yong Mao en Thomas Fink, zich toe op de stropdasknoop. Ergens in Engeland, aan Cambridge University als ik me niet vergis.’ Hij lachte.

‘Wie anders dan twee Engelsen zouden zich met zoiets bezighouden? Het combineert nu eens werkelijk alles waar ze van houden. Absurditeit, nutteloosheid, complexiteit, en uiterlijk vertoon. Net zoals cricket.’

‘Sociologen, neem ik aan?’

Het was een oud grapje tussen ons; Pieter had ergens halfweg het eerste jaar geschiedenis zijn kap over de haag gegooid en was overgestapt naar sociologie. Volgens hem omdat hij meer van mensen hield dan van cijfers, volgens mij uit luiheid en om te ontsnappen aan een iets te aanhankelijke ex. Sindsdien was het minderwaardig vinden van elkaars opleiding een *running gag* geworden. Zijn sociologie bleef mijn favoriete doelwit, al waren ondertussen ook filosofie en kunstgeschiedenis de revue gepasseerd. Zijn academische loopbaan was een soort estafette van richtingen, die niet eens een gelijke lengte hadden, maar allemaal onafgewerkte delen van een academiejaar uitmaakten. Hij schudde grinnikend zijn hoofd.

‘Fysici. Exacte wetenschappers. Ze toonden onweerlegbaar aan dat er maar liefst vijftientachtig courante manieren zijn om een stropdas te knopen.’

‘Vijftientachtig?’

Mijn verbazing was nu echt; ik zag dat hij genoot.

‘Met kleine verschillen, ja. Afhankelijk van de volgorde en snelheid van de opeenvolgende handelingen krijg je blijkbaar ontzettend veel variaties. Maar er is meer. Mao en zijn maat toetsten de knopen ook aan een aantal esthetische criteria.’ – Pauze. Zijn verhaal, wist ik, naderde de clou. – ‘Je weet dat symmetrie de basis is van onze perceptie van schoonheid.’

Ik keek naar zijn perfecte symmetrische gezicht.

‘Ik heb ook kunstgeschiedenis in mijn lespakket gehad. Je hebt de helft van dat examen van mij overgeschreven.’

‘Slechts vijftien knopen, waaronder jouw dubbele Windsor’ – hij gaf weer een speels rukje aan de das – ‘voldoen aan de criteria. Dat scheve Italiaanse onding van Fortuyn waar je daarnet mee rondliep niet. Al denk ik helaas niet dat die esthetische tekortkoming de opmars van rechts in Nederland heeft tegengehouden. Integendeel. Het gaat van kwaad naar erger met de goede smaak daar. Kijk maar naar de dassen van Geert Wilders. Kauwgumballenkleuren en een miezerig knoopje van de maat van...’

Hij stak uitdagend zijn pink omhoog.

‘Die van Fortuyn bolde tenminste nog op tot een fraaie bobbel.’

Ik schoot in de lach, hij ook, te luid. Aan een van de andere tafeltjes keek een meisje gestoord op. Pieter hief even zijn glas naar haar op.

‘Sorry. Ik... Altijd te enthousiast.’

Ze glimlachte al, gecharmeerd, vergevend. Hij draaide zich weer om naar mij, veegde de champagne van zijn bovenlip.

‘Jezus, wat kraam ik toch een onzin uit soms. Maar geef toe, het zou een interessant onderwerp voor een klein onderzoek zijn.’

‘Politici en dassen?’

‘Nee, dassen en de maat van...’

Van Cambridge naar scoutshumor in drie slokken. Vlotjes.

Zelf knoopte hij zijn das, als hij er bij hoge uitzondering een droeg, met iets wat je op het eerste gezicht zou kunnen aanzien voor een simpele platte knoop. ‘Natuurlijk. Ik ben een simpele jongen.’ Hemdsmouwen opgerold, bretellen met knopen, haar in de war. Brede glimlach. Ik geloofde hem, net als iedereen. Tot ik hem op een ochtend, een paar jaar na mijn kennismaking met de dubbele Windsor, betrapte in de keuken. Terwijl hij ondertussen aan de knoppen van het gasvuur prutste, knoopte hij, volstrekt natuurlijk en zonder nadenken, zorgvuldig zijn das op een manier die er van buitenaf wel uitzag als een platte knoop, maar er overduidelijk geen was. Typisch. Die verdoken ijdelheid. Uren moeite doen en massa’s geld uitgeven om er uit te zien alsof het hem totaal niet interesseerde wat hij aanhad. Het kostte me een halve dag intensieve research op kosten van de universiteit – maar wat zou het, het was in elk geval onderzoek, wat naar mijn bescheiden mening niet gezegd kon worden van de *first person shooter games* die mijn collega – een socioloog, wat dacht je – onder het mom van een of ander wetenschappelijk project hele dagen speelde – om erachter te komen dat het inderdaad geen platte knoop was, maar een *Four-in-Hand*, een gesofistikeerde, licht asymmetrische variant die, ik citeer, ‘bijzonder goed past bij mannen met een iets kortere nek, omdat de knoop vrij smal oploopt en daardoor de hals een stukje lijkt te verlengen. De naam is afgeleid van de samengeknoopte teugels van een koets met een vierspan, waar hij enige gelijkenis mee vertoont.’ Onze meestermenner had naar zijn eigen mening dus een te korte nek.

Pas toen ik de blik van Helen in mijn rug voelde – we deelden ondertussen een kantoor, wat volgens Pieter in veel grotere mate toe te schrijven was aan zijn kledingadvies dan aan de inhoud van mijn doctoraatsvoorstel – besepte ik dat ik hardop tegen mezelf had zitten praten. Ik keek verontschuldigend

naar haar op, terwijl ik een valabele uitleg probeerde te vinden voor de afbeelding op mijn scherm, als betrof het grove porno en geen diagrammen van dasknopen, maar aan haar meewarige, licht vertederde blik zag ik meteen dat mijn imago niet meer te redden was. Ik mompelde nog vaag iets over een etentje bij mijn schoonouders en ze knikte begrijpend. Bijna draaide ze zich weer om, maar dan, voorzichtig, opperde ze toch nog: ‘Die knoop lijkt me prima, maar... Lila is echt je kleur niet.’

Ik keek omlaag en besepte toen pas dat ik de paarse draak droeg die Magali me een paar weken eerder cadeau had gedaan, al mijn protesten smorend met een eenvoudig ‘dat is de nieuwe modekleur’. Ik had het onding aangenomen voor de goede vrede, met in gedachten de troost dat het een tijdelijk probleem was. Of om het met Wilde te zeggen: ‘Mode is een soort lelijkheid die zo onverdraaglijk is dat we ze elke zes maanden moeten veranderen.’ Dat wisselende aspect is in mijn ogen de enige positieve eigenschap van het ellendige verschijnsel dat mode heet, want dat betekende in dit concrete geval dat ik de das hooguit twee, drie keer zou moeten dragen – dit dankzij de tweede basisregel, die Magali al even rigide volgde: meer dan twee keer per maand hetzelfde aandoen is, zelfs als dit modieus is, absoluut taboe. Eén keer had ik geprotesteerd, toen ze geprobeerd had mijn lievelingsbroek (de eerste broek in kostuumstof die ik ooit voor mezelf had gekocht, om mezelf in mijn hoofd als student te onderscheiden van de scholieren in jeans – iets wat me al op dag één het label ‘hautain’ had opgeleverd) naar een of ander ontwikkelingsland te versassen. Maar hoezeer ik mijn voorliefde voor de broek ook verdedigd had, Magali was onverbiddelijk bij haar standpunt gebleven. Omdat ik in die periode al lang wist dat discussiëren met haar een verloren zaak was, had ik het daarbij gelaten. Later die nacht was ik voorzichtig het bed uit geslopen om de broek weer uit de

doos te halen. Toen ik nadien met koude voeten terug in bed kroop, trof ik Magali in tranen aan. Ze was er ten volle van overtuigd dat ik er een ander op nahield, en was opgestaan om het onbestaande meisje in kwestie op te bellen voor een nachtelijk romantisch gesprek. Dat ik koppig weigerde te vertellen waarvoor ik dan wel een vol kwartier was weggebleven – ik vond niet meteen een geschikte verstopplaats voor de broek – maakte het alleen maar erger. Zelfs toen ik na anderhalf uur gesnik en gesnuif capituleerde, en haar bij haar hand meetrok naar de gangkast om haar de broek te tonen die ik, opgerold en in een diepvrieszakje tegen het stof, verstopt had achter de doos met kerstversiering, kalmeerde ze niet. Ik was ten einde raad. ‘Maar het is mijn geluksbroek.’ Plots, even abrupt als het huilen was begonnen, brak de zon door. Bijgeloof was iets wat ze beter begreep dan slechte smaak. Ze begon te giechelen, maar pas toen het geluid na een korte eerste bui langer aanhield, en ik zeker was dat het gelach en geen nieuwe huilbui was, durfde ik mee te lachen. We schaterden het uit. Op dat moment trok de Koreaanse jongen aan wie Pieter zijn kot onderverhuurde – hijzelf zat zoals elk jaar met een uitwisselingsproject in een zonnig, zuiders land – gealarmeerd door het lawaai zijn kamerdeur open. Pas toen drong de absurditeit van de situatie ten volle tot haar door – wij beiden koud en naakt in de gang, zij met opgezette ogen van het huilen, ik op de grens van de wanhoop, de broek als een vredesvlag voor me uitgestrekt. Ze pakte me bij de hand, en met een onstuitbare aanval van de slappe lach, de broek voor ons kruis, renden we samen weg door de gang, de Koreaan in volle culturele verwarring achterlatend. We doken terug in bed en vrijden tot we warm waren, de broek tussen ons in, en sindsdien tolereerde Magali het kledingstuk, maar enkel op speciale dagen. Dagen dat ik een extra streepje geluk kon gebruiken. Dagen zoals vandaag. Voor de rest waakt ze onafgebroken

over mijn uiterlijk, tot in het absurde toe. Zelfs voor mijn sokkenkeuze ben ik niet autonoom bevoegd. Ik laat haar begaan; op een paar uitschuivers als deze das na doet ze ongetwijfeld meer goed dan kwaad.

De jongen in de spiegel is klaar met zijn das. Vanuit het kale hoofd, dat, zolang mensen het voor een keuze aanzien, tegenwoordig eerder als een blijk van jeugd en viriliteit dan als een gebrek daaraan wordt gezien, kijken twee heldere ogen mij aan. Een smal baardje onderstreept de zogenaamde vrijwilligheid van de kaalheid. Ik heb een sikje, dus ik zou ook haar kunnen hebben (*not!*). Tussen de vleugels van mijn hemd zweeft een dubbele Windsor. Strak geknoopt. Zelfbewust. Klaar om nog één keer de commissie tegemoet te treden. Tussen deze Windsor en de eerste liggen drie jaar keihard werk. Het is niet meer dan een formaliteit dat ik een laatste verlenging krijg om mijn onderzoek af te maken. Mijn promotor is laaiend enthousiast, ik ben voor op schema, mijn voorlopige onderzoekconclusies zijn veelbelovend. Misschien, wie weet, zit er zelfs een postdoctoraat in. In Engeland bijvoorbeeld. Cambridge. Waar de oorlog, die oorlog, voor hen nog steeds de Groote Oorlog is. Belangrijker dan de Tweede, waar ze hun podiumplaats als redder van de Europese waarden met de Amerikanen moeten delen – wat zeg ik, aan de Amerikanen moeten afstaan, Amerikanen delen niet! Nee, voor de Britten ligt de ware glorie in de Eerste Wereldoorlog, in *Flanders Fields*, waar hun inzet voor de vrijheid kan worden afgewogen aan elk bot van de duizenden Britse jongens van mijn leeftijd, die daar ook zijn blijven liggen. Hun dromen stukgelopen tegen de valse belofte dat dit niet zozeer de eerste, maar vooral de laatste grote oorlog zou zijn. Dat het zinvol was. *That this war would end wars.*

Het is die oorlog die het onuitputtelijke onderwerp is van

folksongs en gedichten, die geroemd wordt in romans en ontleed in universitaire studies, geïnventariseerd, geteld, gelabeld en in kaart gebracht met dezelfde precisie waarmee het gras op de begraafplaats in Passchendaele elk jaar gemillimeterd wordt. Als ik ergens een vervolgbeurs kan krijgen, is het daar. Een voorzichtig stemmetje in mijn achterhoofd herinnert me aan de reactie van Magali toen ik het onderwerp voor het eerst ter sprake bracht. ‘Engeland? Het land met het slechtste eten en de slechtst geklede mensen ter wereld? En elke dag regen? Nee, merci.’ Ze schudde resoluut haar hoofd, haar lippen samengetrokken tot een kordaat pruilmondje dat ik maar al te goed kende. Zo meegaand en begrijpend als ze kon zijn, zo onverzettelijk was haar nee. ‘Non.’

In mijn hoofd leunt Jean-Luc Dehaene foeterend achterover. ‘Als, als, als. Laat ons de problemen oplossen als ze zich voordoen. Nu heb ik andere prioriteiten.’ En gelijk heeft hij, vermaan ik de jongen in de spiegel. Als ik het komende uur geen beurs krijg, is er van Engeland überhaupt geen sprake. Hoewel er eigenlijk niks fout kan gaan; niemand verliest zijn beurs in de laatste fase van zijn onderzoek? En toch trilt mijn hand als ik het onderbeen van mijn das door het lusje trek. Zonder dat geld red ik het niet. Achter in mijn mond proef ik de geur van verse lever. Ik slik hard, de smaak blijft bitter aan mijn tanden plakken. Mijn oog valt op een donkerrode lipstick onder de spiegel. In een opwelling draai ik er het dopje af en teken drie strakke kruisjeskussen op de spiegel, vlak bij waar mijn mond nu zit. ‘Tot zo. Prof. dr. Arne Overstijns.’ Ik grijns onnozel naar de letters. Professor doctor. Stel je voor. Als ik de badkamerdeur openduw en de gang in loop, volgt een warme wolk waterdamp me naar buiten, om daar meteen als kille condens neer te slaan op de koude stenen vloer.

Ik haal het niet. Met elke stap, sprong, die ik neem van de witte trappen, mijn ogen strak gefocust op een punt aan de horizon, weet ik zekerder dat ik het niet ga halen. Vanuit mijn maag stijgt de zure smaak van een onafwendbare mislukking op, er klotst iets halverwege mijn slokdarm. Niet hier. Wat er ook gebeurt, niet hier. Professor Van Reusel komt de trappen op, heft zijn hand op in een beweging om mij tegen te houden, aan te spreken. ‘Arne. Wat een haast, jongen. Alles goed?’ Ik knik vaag, mompel iets woordeloos, ren langs hem heen zonder iets te zeggen, zonder mijn mond open te doen. Vooral niet mijn mond opendoen. Met mijn kaken op elkaar geklemd als een rottweiler storm ik door de gang, zo snel als fatsoenlijk is. Ik haal het niet. Niet hier. Niet hier! Zwarte lederen schoenen op witte trappen. Klakkende hakken. Eindelijk, in de verte, de zware houten deur. Lucht. Ik hap naar adem en voel dat het een vergissing is. Ik had mijn mond niet mogen opendoen. Ik probeer nog, in een wanhopige reflex, om mijn lippen weer te sluiten, maar het is te laat. Een gelige geut gal gutst naar buiten. Dubbel geplooid tussen twee auto’s, mijn hoofd laag om niet gezien te worden, kots ik mijn maag leeg.

Zeven jaar illusies sijpelen in dunne draden speeksel weg in het rioolputje. Mijn niet zo voor de hand liggende studiekeuze. De ongerustheid van mijn vader, die alles zou gedaan hebben, nee, gedaan had om mij naar de universiteit te kunnen sturen, en bang was zijn zuurverdiende geld te zien opgaan aan een opleiding die in zijn ogen rechtstreeks naar een werkloosheidsuitkering leidde. ‘Toch geen archeologie, jongen?!’ Aandringen, uitleggen, discussiëren, argumenteren, volharden, bokken. En hem uiteindelijk, met lede ogen, zien zwichten. Twee jaar kou lijden in Leuven, op een tochtig kot met zeven luidruchtige studenten, omgeven door de geur van wiet en verschaald bier, en op donderdagavond-uitgaansavond de zure synthetische walm van uitgekotste

cocktails met fluorescerend roze kersen en imitatie-Martini. Leren om de overweldigende muur van gitaargeweld en de aanhoudende storm van bonkende beats die de op StuBru geblokkeerde radio tot laat op de avond uitbraakte buiten te sluiten, ondertussen met handschoenen bladerend in telefoonboekdikke cursussen vol irrelevante feiten en data. ‘Komaan Brein, doe dat dicht en drink een pint mee.’ Nooit leren om flesjes te openen met een plastic aansteker. Pieter die licht, de kroonkurk er moeiteloos af wipt, schuim dat rondspat. De Leliaerts en de Klauwaerts, op een niet meer te ontcijferen datum voor eens en voor altijd ten onder gegaan in een smoezelige biervlek. Daarna, na een tweede lange en harde strijd met mijn vader en een zomer van zwijgen en zorgelijk kijken, alleen onderbroken door een stage in Sagalassos, Turkije – ‘Vrijwilligerswerk?! Waarvan ga je dan leven?’ – de overstap naar Gent. ‘Gent is voor de sossen.’ Niet dat ze zo katholiek zijn bij ons thuis, maar naar Leuven gaan is ongeveer even evident als een ziekteverzekering hebben bij de CM. Daar denk je niet over na, dat doe je gewoon, zoals de vorige generatie, en die daarvoor. Zelfs mijn moeder, die veertien verschillende soorten toiletpapier vergelijkt om er daarna die met de beste prijs-kwaliteits-verhouding uit te kiezen, zou er niet over piekeren om de verzekeringsvoorwaarden van een andere mutualiteit nog maar te lezen. Veranderen van ziekenfonds, dat doet men niet. Verzuiling als automatisme. Erflast. ‘Iedereen gaat naar Leuven. Voor de kwaliteit.’ Ik niet. Ik ging naar Gent. Voor één prof. Van Reusel. Die ene uitzondering voor wie archeologie niet alleen beperkt bleef tot dingen die minstens een paar honderd jaar onder de grond hebben gezeten. De enige bij wie ik hoopte mijn ei kwijt te kunnen. Want ondertussen, ergens in de loop van mijn zorgvuldig uitgekiende parcours door collegeroosters en keuzevakken, was diep in mij, onuitgesproken maar steeds duidelijker, de

droom van een academische carrière ontstaan. Een PhD in *Battlefield Archeology*. Pieter, die met een wazig excuus over een enkel daar voorkomende studierichting mee verhuisd was naar Gent, was de eerste aan wie ik het schoorvoetend opbiechtte. Hij keek op van het gasvuur, waar hij saus stond op te warmen en staarde me aan. Voor één keer sprakeloos. Ik wou net herhalen, nee, waarschijnlijk terugnemen, wat ik had gezegd, toen het geluid van de spaghetti saus die met een enorme blurp uit de bokaal in zijn hand zakte hem uit zijn verdoving haalde, en hij mij zonder die neer te zetten in zijn armen trok.

‘Dat is fantastisch, man! Fantastisch!’

De saus liep in een dikke, fluorescerend oranje straal over mijn schouder naar beneden.

‘Maar hoe ga je dat aan je vader vertellen?’

In het snel wegsijpelende plasje aan mijn voeten drijven een paar brokken onverteerde croissant. Ik kijk ernaar. ‘Croissants zijn voor de zondag,’ hoor ik mijn moeder zeggen. ‘Niet voor in de week. Zeker niet voor gewone mensen.’ Het was de eerste en enige keer dat ik haar op mijn kot had uitgenodigd om te brunchen. In mijn ondoordachte poging haar eens lekker te verwennen – ‘Doe maar echte parma, mijn moeder komt. Vier, nee zes sneetjes.’ Ik zie de verbaasde blik van de vrouw bij de slager nog voor me; normaal kocht ik er alleen het beleg dat die week in promotie was, verder heb ik mijn diploma op choco gehaald – had ik haar dieper beledigd dan ik had kunnen doen door mijn kamer te behangen met posters van pin-ups. De volle tafel met eieren, vier verschillende soorten confituur, parmaham en meloen en zelfs cava en verse zalm, moet voor haar niet alleen hebben aangevoeld als een enorme provocatie, maar als een regelrechte afwijzing, een sneer naar mijn afkomst. Het overdadige ontbijt – in haar ogen een opsomming van alles waarin zij tekortgeschoten

was: geld, smaak, verfijning – had, al mijn goede bedoelingen ten spijt, de breuk tussen haar wereld en de mijne die dag voor eens en voor altijd pijnlijk duidelijk gemaakt. En hoe wanhopig ik nadien ook geprobeerd had om ze te herstellen, de kloof was alleen maar wijder geworden. De laatste jaren was het vooral Magali die, K3-danspasjes makend met mijn nichtjes, de band in stand hield. Ik was, als een afgebroken ijsschots, onstuitbaar, steeds verder afgedreven, en ten slotte langzaam uit het zicht verdwenen, om alleen op feest- en verjaardagen nog eens aan de verre horizon op te duiken. Een exotisch continent. Een ijsbeer in de tropen.

‘Ben je oké?’

Meisjesbenen op een fiets, sportschoenen, een veel te smalle broek, kort jurkje eroverheen. Of hoe de poging van de Marokkaanse meisjes om op de grens van hun vaders gezag te balanceren mainstreammode is geworden. Een onbekend meisje kijkt van de kots op mijn schoenen – de kleine druppels blijven als gele pareltjes liggen op de vette schoensmeer – naar mijn gezicht en de onsamenhangende geluiden die uit mijn mond komen. Het is pas als ze het zegt dat ik het besef. ‘Je huilt.’



Ik heb het nooit helemaal kunnen verklaren, mijn fascinatie voor de Eerste Wereldoorlog. Obsessie, zou Pieter zeggen. Waarom precies die vier naargeestige jaren uit de geschiedenis me meer aantrokken dan de veroveringen van Alexander de Grote, of de handelsroutes van de Feniciërs is ook voor mij een raadsel. Het is gewoon zo. Ik hou nu eenmaal meer van granaatscherven dan van potscherven. Het is altijd al zo geweest.

Tegenover het huis van mijn ouders ligt een Brits oorlogskerkhof. Vanuit mijn slaapkamer kon ik de graven tellen.

Acht keer elf. Achtentachtig jongens. Nee, vierentachtig en vier meisjes. Waarschijnlijk. Achtentachtig witte zerken voor mijn vensterraam. Zoals op ontelbare andere plaatsen in de Westhoek. Als je de deur uitkomt, struikel je over de oorlog. Onvermijdelijk. Overal. De meeste mensen zien het niet eens meer. De grafstenen in het landschap, de bomkraters die zich na elke regenbui vullen met water en kleine vijvertjes worden, de obussen en de mortieren die boven komen als de velden geploegd worden, alsof er elk jaar weer nieuwe zijn bijgegroeid, een explosief knolgewas dat bijzonder goed gedijt in de vette klei. Toch zijn het er minder geworden; als ik nu naar huis rij, zie ik er maar sporadisch in de gaten van de telefoonpalen zitten, zanderige, vette vogels, wachtend om te worden opgehaald. Ik ken geen enkel ander volk dat zo slordig met springtuig omgaat, zeker niet in vreedstijd. Een bom? Och, gooi maar aan de kant van de weg. Iemand haalt die wel op, een dezer. Het is zelfs nauwelijks iets waar je de kinderen voor waarschuwt. Priesters, die zijn gevaarlijk. Explosieven, goh, sja. Die leg je aan de kant.

Behalve die ene keer. Ik zat aan tafel bij Pieter thuis, twee jongens in een korte broek met modderknieën. Zondagmiddag, lente, lamsgebraad. Het zondags servies, rinkelende kristallen glazen en volwassenen die boven onze hoofden heen praatten over gemeentepolitiek. Pieter die luidkeels en trots aankondigde waar we hadden gespeeld, maar geen aandacht kreeg, op een niet gemeend 'leuk hoor, jongen' en een vage aai door zijn haar na. Tot hij met luide stem het ijzeren schommelpaard begon te beschrijven waarop we die ochtend beurtelings ten strijde waren getrokken. Zilveren bestek kletterde neer, de kamer werd stil. Alleen de basstem van zijn vader resoneerde nog na. 'Hoe groot was dat paard precies?' Zonder zijn bord leeg te eten, legde hij zijn servet op tafel, stond op, en duwde ons, tegenspartelend en zeurend over dessert, voor zich uit naar het bos waar we, tussen de

bomkraters en de bunker, ons fort hadden opgetrokken. Op een veilige meter afstand bleef hij staan; hij had aan één blik genoeg. Zijn vingers sloten zich om onze bovenarmen, zijn gezicht werd asgrauw. Drie boerderijen werden tijdelijk ontruimd en de ontmijningsdienst moest het wapentuig in zee laten ontploffen, omdat het te zwaar was om het aan land veilig onschadelijk te maken. Terug thuisgekomen kreeg Pieter van zijn ongeruste moeder een dubbel dessert, ik van mijn dodelijk bezorgde en ijlings opgetrommelde vader een klinkende oorvijs.

Ik betwijfel of dat het verschil heeft gemaakt, maar feit is dat de Groote Oorlog voor Pieter een onbetekenend deel van zijn leven werd, even alomtegenwoordig maar veel minder interessant dan meisjesborsten, terwijl hij zich langzaam, maar met een onvermijdelijke zuigkracht, steeds meer in het midden van mijn bestaan plaatste. Tot alles – en pas nu wordt de trieste draagkracht van die woorden me ten volle duidelijk – maar dan ook alles in mijn leven eromheen cirkelde. En erin verdween, als in een immens zwart gat. Het centrum van de draaikolk, dat alles en iedereen opslokt. Het oog van de storm. Zelfs nu, honderd jaar later, heeft de orkaan blijkbaar niks van zijn vernietigende kracht verloren. Maar ik loop op de feiten vooruit.

Ik denk dat het kwam door de duizelingwekkende getallen. De schaal ervan, niet te vatten voor een kind dat net tot duizend heeft leren tellen en denkt dat alles in de wereld met die cijfers te benoemen valt. De anonieme massa, van duizend keer duizend mensen, of meer nog, het besef van een heel andere grootteorde, beelden van voetbalvelden vol onzichtbare gezichten, waarvan ik er een aantal beter kende dan mijn beste vrienden. Zelfs nu nog, jaren later, kan ik hun namen stuk voor stuk opnoemen. Brian, Stuart, Peter, Timothy. Ken ik hun verjaardag. Hun sterfdatum. De rij waar ze liggen op

het kerkhof, even precies als je schoolvriendjes weet wonen in de straat. Weet wie wiens buurman is. Frank. Duncan. Luitenant William Mc Bride. En dan, links van hem, de Onbekende. Ook dat concept, totaal ongrijpbaar. Niet dat er op elk graf een foto hing, maar ze hadden wel een naam. Ik had bij elk van hen de ontbrekende details ingevuld, een leven, dromen en een toekomst verzonnen. Maar wie was de Onbekende? Bij hem kon ik me werkelijk niks voorstellen, alsof onze naam, hoe onbetekenend die ook is, op zich, een vereiste is om iemand te zijn, een kapstok om eigenschappen aan op te hangen. Bij Stuart stelde ik me hoekige kaken voor, een brede lach, een grote, grappige vent. Peter, angstig weggedoken schuin achter hem, een lange, zenuwachtige jongen. Maar bij de Onbekende? Niets. Geen gezicht, geen karakter, geen stem. Hoe hard ik ook probeerde, hij bleef me door de vingers glippen. Het was alsof zijn onbekend-zijn alle andere eigenschappen genadeloos opslokte. Hem onzichtbaar maakte. Wie geen naam heeft, is Niemand. En Niemand, dat kan iedereen zijn. Terwijl de ene Onbekende toch de andere niet is. Hij fascineerde me mateloos. Net als de eindeloze rij namen op de Menenpoort, die in zekere zin zijn tegenhanger waren. 55 000 namen zonder lichaam, voor eeuwig dolend over de velden op de vage tonen van de *Last Post*, rusteloze schimmen op zoek naar hun stoffelijke helft.

Onbegrip in het hoofd van een kind. Over hoe je lichaam je naam kan kwijtraken, of je naam je lijf. En waarom niemand hen zoekt, en bij elkaar probeert te brengen. 'Die onbekende moet toch iemand zijn... Hij heeft een moeder, een vader. Zijn die hem dan vergeten?' De meewarige blik op mijn moeders gezicht, mijn vader die het probeert uit te leggen. En ik die koppig blijf denken, zoals kinderen doen, aan al die jongens, niet eens zoveel ouder dan ik, die hier ergens in de weilanden liggen, misschien wel onder ons huis, verloren, vergeten, verdwaald zonder naam. Alleen en koud.

En dat niemand hen zoekt. Terwijl er toch een manier moet zijn om uit te zoeken wie wie is, om hen hun naam terug te geven, of hun gezicht. En hun moeder te bellen. Als een kind dat wakker wordt, midden in de nacht, in een vreemd huis, tijdens een logeerpartij, en naar beneden sluipt, de telefoon van de haak neemt en zegt: ‘Mama? Kom mij halen, alsjeblieft!’

Later was er meer systematiek in mijn zoeken gekomen, meer dan tijdens de detectivespelletjes van mijn jeugd. Maar ook al was ik de beperkingen van mijn goeie bedoelingen gaan inzien, in essentie was er weinig verschil tussen de kinderlijke belofte die ik vanuit mijn slaapkamerraam op een koude novemberavond maakte aan de onbekende soldaat op rij D4 van het kerkhof tegenover ons huis en het onderwerp van het doctoraatsonderzoek waar ik de laatste drie jaar van mijn leven voltijds mee bezig was geweest. De methodiek was misschien enigszins anders, maar net als de jongen in de korte broek met het door zijn moeder gemillimeterde haar, was de droom van de kale professor eigenlijk nog steeds kinderlijk eenvoudig. De namen op de Menenpoort één voor één teruggeven aan hun eigenaar, de stenen rij per rij wissen. Terugvinden wie verloren is, uitzoeken wat er met hem gebeurd is, hem bij zijn naam noemen en daarna in zijn plaats naar huis bellen. ‘Mama? Kom mij halen, alsjeblieft.’

Pas op het moment dat ik met een schok besef dat ik voor mijn eigen voordeur sta, en dat ergens in de buik van het huis achter die deur Magali op mij wacht, warm en naakt, dringt het tot mij door dat ik totaal doorweekt ben. Ik heb er geen idee van wanneer het is beginnen te regenen, maar een blik op mijn horloge vertelt me dat ik de wandeling van het rectoraat naar mijn appartement, die normaal op zijn allerlangst vier minuten in beslag neemt, heb weten

te rekken tot meer dan twee uur. De langst mogelijke lijn tussen twee punten, de stompe hoek, de grote boog van de cirkel. *The longcut*. De ommetoer. Uitstel dat geen afstel is. Het is bijna middag, dus de kans dat ze inderdaad nog slaapt en ik weer naast haar tussen de lakens kan glijden, alsof ik daarmee de tijd kan terugdraaien tot op het punt dat niks van dit alles ooit gebeurd is, is bijzonder klein. Maar meer nog dan de angst voor haar soezerige lichaamswarmte en de daarin sluimerende vraag: ‘Hoe heeft mijn genie het gedaan?’ ben ik als de dood voor haar wakkere zelf, voor het volle vertrouwen waarmee ze me aan zal kijken, en de schok van teleurstelling die door haar heen zal gaan als ik haar vertel wat er gebeurd is. Of beter gezegd, niet gebeurd is. Dat mijn beurs niet verlengd is. ‘Dat is niet grappig, Arne.’ Alsof ik dat niet weet.

In een laatste poging de feiten ongedaan te maken bel ik, nog maar eens, naar Pieter. Voor de dertigste keer hoor ik de ergerlijk opgewekte stem op zijn antwoordapparaat. ‘Sorry, ik heb even mijn handen vol. Laat een...’ Geïrriteerd door het schijnbare gebrek aan problemen in zijn leven druk ik af, draai mijn sleutel om in het slot en duw de deur open. ‘Schat? Ik ben thuis!’

Al in de hal stroomt de overweldigende zoete geur van kitsch en suikergoed me tegemoet. De realiteit slaat me als een zoete walm in het gezicht, nog voor Magali haar hoofd om de deur van de keuken steekt. In een wervelstorm van amandelgeur en suikergoedkleuren schiet het me weer te binnen. Cupcakes. Familiebezoek. Verjaardagsfeestje. Een hoofd boven een felgekleurde schort verschijnt als een handpop in het deurgat. Jan Klaassen en Katrijn. Ik blijf verstijfd in de gang staan. Magali, gelukkig in haar eigen wereld van suikerparels en glazuur, merkt het niet eens op.

‘Eindelijk. Ik begon me al zorgen te maken. We moeten

binnen een halfuurtje in Kortrijk zijn voor de verjaardag van ons Ste...'

Ze stokt.

'Jezus, Arne, je bent doorweekt! Had dan toch een paraplu meegenomen.'

Ze komt hoofdschuddend naar me toe, glazuurspuit in de hand, en geeft me een slordige kus op mijn wang.

'Ik heb je kleren klaargelegd op bed. Schiet je wel een beetje op? Je weet hoe mijn moeder is met warm eten.'

'Kleren?'

Ze rolt met haar ogen en is al half in de keuken verdwenen als ze zich omdraait.

'Je dacht er toch niet eerlijk aan om met die broek naar mijn ouders te gaan? Die heeft je vandaag al genoeg geluk gebracht. Proficiat trouwens.'

Ze blaast me een kushandje toe; er lekt een roze druppel glazuur uit de suikerspuit. Hij vormt een bijna volmaakt hartje op de wreef van haar voet.

'Ik ga er maar van uit dat alles goed gegaan is. Alles is toch goed gegaan, niet?'

Achteraf bekeken had ik het misschien gewoon beter verteld, die middag, omgeven door cupcakes met Little Mermaids en rood-oranje gestreepte vissen met bolle ogen. Van alle mensen op de wereld waren haar ouders vast de enigen die de teloorgang van mijn academische carrière zouden hebben toegejuicht. Haar vader zou me waarschijnlijk voor het eerst echt van harte in zijn armen hebben gesloten en me een baan in de zaak hebben aangeboden. 'Al zal je je wel wat moeten inwerken, want de afgelopen jaren heb je werkelijk niets nuttigs geleerd.' Niet dat ik er ook maar een seconde over gedacht zou hebben om dat aanbod aan te nemen, maar de uitspraak zou Magali zodanig op haar paard hebben

gezet, dat ze haar vader er op een paar uur tijd toe zou hebben gedwongen mijn beurs door een privé-investering te vervangen. Hij zou tegengesputterd hebben, dat wel, maar Magali zou blijven aandringen zijn, even suikerzoet als de cupcakes, wetende dat haar vaders minachting voor alles wat ook maar een beetje naar intellectualisme rook nooit zou opwegen tegen de alles verstikkende moederliefde van ma Angèle. ‘Allez Henri, als ge de kleine daar nu een plezier mee doet.’ Uiteindelijk zou hij toegegeven hebben, met een verveelde zucht, om ervan af te zijn. Omdat het bedrag dat voor mij het verschil maakte tussen zeven weggegooide jaren of een waargemaakte droom voor hem een peulschil is, even onbetekenend als een bezoek aan de bakker. En wellicht, met wat creativiteit, nog belastingaftrekbaar ook.

Ik zweeg. Ook tegen Magali. Nu mijn carrière en mijn toekomst aan diggelen lagen, bewaakte ik het laatste restje trots dat me nog restte met alle acteertalent dat ik in me had. Elke ochtend vertrok ik als een filmpersonage naar kantoor om iets te doen dat geen enkele zin meer had. Ik kon mijn doctoraat nu niet afsluiten, niet op een paar maanden. Starend naar mijn notities zag ik alleen maar een grote zandloper voor mijn ogen, waarin de restanten van mijn beurs langzaam wegsijpelden. Daarboven een steeds groter wordende bol met leegte. Een bel lucht. Niets.

Die weken, waarin mijn toekomst langzaam wegtikte, waren een hel. 's Nachts lag ik met wijd opengesperde ogen in het donker te piekeren over hoe ik aan geld zou komen, overdag probeerde ik aan mijn paniek te ontsnappen door de dag in een soort van halfslaap achter mijn bureau door te brengen. Ik maakte langere uren dan ooit, waarin ik hoegenaamd niks zinnigs deed. Het gebrek aan perspectief had een waanzinnige inertie met zich meegebracht, waardoor ik er niet in slaagde

wat dan ook op papier te zetten. Ik werd een meester in doen alsof ik aan het werk was, zelfs in een vol bureau. Maar alles was beter dan thuis zijn, want de nietsvermoedende vrolijkheid van Magali was meer dan ik kon verdragen. Dan nog liever de verontschuldigende blik van professor Van Reusel. – ‘Ik begrijp het echt niet. Ik heb om uitleg gevraagd, maar het schijnt om uitzonderlijke besparingsmaatregelen binnen het Fonds te gaan, een gevolg van de crisis. Hoogst onfortuinlijk. Ik heb er de rector persoonlijk over aangesproken om te kijken of we tot een oplossing kunnen komen. Maak je vooral geen zorgen.’ – Alleen al door zijn ongemakkelijke lichaamshouding en de manier waarop hij aan de bovenste knoop van zijn hemd friemelde, wist ik dat het een verloren zaak was. De empathische aanwezigheid van Helen was bijna nog moeilijker te verdragen. Bezorgde blikken, te veel toevallige passages langs mijn bureau, prints van vacatures binnen het departement. Hoe goed bedoeld het ongetwijfeld allemaal was, in mijn hoofd maakte haar medeleven de uitzichtloosheid van mijn situatie alleen maar duidelijker. Alleen palliatieve patiënten worden met zoveel zorg omringd.

Ten einde raad trok ik de muren van mijn verdediging nog hoger op en begon ook tegenover hen te doen alsof alles onder controle was. Ik praatte zo overtuigd over privé-sponsoring en projectdeals die bijna rond waren, dat Helen vanochtend – ‘misschien is het wat voorbarig maar toch...’ – plots met een fles champagne aan mijn bureau stond. Ik weet niet of ze me geloofde, maar ze zag er zo opgelucht uit – ‘Je hebt er geen idee van hoe hard ik je zou missen als je ons zou verlaten!’ – en ook Van Reusel herademde zo zichtbaar, ongetwijfeld vooral blij dat hij niet langer geconfronteerd werd met zijn eigen onmacht om iets aan de situatie te veranderen, dat ik het niet over mijn hart kon krijgen hen uit hun droom te halen. Dus hief ik met een uitgestreken gezicht mijn glas op

de gulle gever, en probeerde de kille paniek in mijn aders te verdrinken in een groot glas demi-sec.

Ondertussen ben ik weer alleen. De fles is leeg, ik heb net het laatste bodempje in mijn glas gegoten en kijk naar de regen die in het knipperende licht van de kapotte straatlantaarn langs de ruit naar beneden schokt. Ook Helen is eindelijk naar huis; mijn vage excuus over applicatieformulieren die absoluut vandaag nog ingeleverd moeten worden, maakten haar alleen maar vastbeslotener om te blijven. Het heeft me al mijn overtuigingskracht gekost om haar tipsy aanbod om ermee te helpen – ‘Echt Arne, met plezier! Waarom wil je toch altijd alles alleen doen?’ – af te slaan. Uiteindelijk is ze toch vertrokken, haar zoete parfumgeur als een beledigd dichtgeklapte pauwenstaart achter zich aan slepend. Nu scharrel ik licht beneveld en zonder duidelijk doel door de rommel op mijn bureau, alsof ik oprecht op zoek ben naar de onbestaande documenten.

Opdringerig gerinkel scheurt de stilte open. Ik staar de telefoon aan alsof hij een vijandelijk voorwerp is. De afgelopen weken ben ik ervan overtuigd geraakt dat elke vorm van menselijk contact een gerichte aanval en elk binnenkomend bericht slecht nieuws is. En dus blijf ik stoïcijns in mijn papieren rommelen, zoals een kind dat bij het verstoppertje spelen zijn hand voor zijn eigen ogen houdt en roept: ‘Ik ben weg!’ Wat je niet ziet, is er niet. Maar hoezeer ik ook probeer om het te negeren, het opdringerige gerinkel houdt niet op. Het ene doemscenario na het andere flitst door mijn hoofd. Stel dat het Fonds zijn weigering per brief heeft bevestigd en Magali die per ongeluk uit de bus heeft gehaald. Of erger nog, stel dat ze de brief naar het adres van mijn ouders hebben gestuurd. Paniekerig probeer ik me te herinneren of ik mijn verandering van domicilie wel

gemeld heb aan het Fonds, terwijl zich ondertussen op mijn netvlies al een beeld vormt van mijn vader die, enveloppe in de hand, naar zijn hart grijpt, sirenes, zwaailichten, de weeë geur van een ziekenhuisgang... Iets kouds raakt me in mijn rug, ik schrik me rot. Wie? Dan pas besef ik dat ik zover achteruit gedeinsd ben dat ik met mijn rug tegen de boekenkast sta. Koud zweet druppelt van mijn bovenlip. Het zwarte monster op mijn bureau lijkt niet van plan op te houden met brullen. Integendeel, alsof het kan zien dat het me in de hoek gedreven heeft en ik geen kant meer op kan, gaat het steeds luider en opdringeriger tekeer. Uiteindelijk geef ik het gevecht op en neem de hoorn van de haak.

‘Arne Overstijns.’

‘Nog zo laat aan het werk, jongen?’

Ik herken de stem meteen; instinctief hou ik de hoorn wat verder van mijn oor, alsof ik zo het probleem van me af kan duwen.

‘Ik denk dat wij misschien toch nog eens moeten praten, niet?’

Mijn oog dwaalt over mijn bureau; uit mijn ooghoek zie ik de beduimelde post-it met zijn telefoonnummer liggen die ik daarnet na lang zoeken onder in mijn prullenbak heb teruggevonden. Hij kan het niet weten. Hij kan niet weten dat ik effectief overwogen heb hem terug te bellen. Zijn aanbod aan te nemen. Ik schrik van de galm van mijn eigen stem in het lege kantoor.

‘Ik heb u al gezegd dat ik geen interesse heb.’

‘Gezien de veranderde omstandigheden dacht ik dat je misschien...’

‘Hoe weet u...’

Mijn stem blijft halverwege mijn zin in mijn keel hangen. Stilte. Een vette, oorverdovende stilte. Het duurt even voor de betekenis ervan ten volle tot mij doordringt. Hij weet dat ik mijn beurs kwijt ben. Hij weet dat ik nog op kantoor ben.

Dat ik nergens heen kan. Die onbekende vent aan de andere kant van de lijn weet dingen die niemand weet, zelfs mijn collega's niet, zelfs de vrouw die alle nachten mijn bed deelt niet. En net nu, vandaag, nu ik radelozer ben dan ooit, belt hij opnieuw. Het wantrouwen welt zo plots en zo hevig in mij op dat ik er zelf van schrik. Alsof alle ingehouden emotie en opgekropte frustratie van de afgelopen weken in één keer naar boven borrelen. Uitbarsten in één grote woedende woordenstroom.

‘Het komt u allemaal wel heel goed uit, hé? Ik weiger op uw aanbod in te gaan, en ineens, net dan verlies ik mijn beurs. Beetje te toevallig, niet?’

De stem aan de andere kant van de lijn zwijgt even. Dit keer klinkt de stilte niet kwaadaardig, eerder verbaasd. Dan begint hij zachtjes te lachen. Het dikke West-Vlaamse dialect geeft me een ongewild gevoel van vertrouwen.

‘Jongen toch. Wat een paranoia. Terwijl we alleen maar het beste met je voorhebben. Je moet het niet doen, hé, ik kan er voor jou twintig anderen vinden. Maar ik hoorde van een van de andere jongens die af en toe iets voor ons doet dat jij het op dit moment... hoe zal ik het zeggen... financieel wat moeilijker had. Dus ik dacht, als we kunnen helpen...’

De hoorn, warm onder mijn hand, klam van het zweet, blijft even stil. In mijn hersens knettert iets. Ik moet de informatie even verwerken. Zou het waar zijn wat hij zegt? Zouden er effectief nog andere studenten, andere archeologen...

‘Wie...?’

‘Je begrijpt dat ik geen namen kan noemen. Discretie is voor iedereen van het allergrootste belang in dit soort zaken. Je zou zelf toch ook niet willen dat we aan de grote klok hangen dat jij voor ons werkt?’

Ik mag er niet aan denken.

‘Bon, zullen we dan maar iets afspreken? Het heeft geen zin om langer in de miserie te zitten dan nodig, zei ons moeder

altijd. Je kan beter de helft van de meubels redden, dan in de zetel blijven zitten tot het water aan je lippen staat. En als ik het goed begrepen heb, dan staat het in jouw kelder behoorlijk hoog.'

Ik blijf nog zeker tien minuten met de hoorn in mijn hand zitten, nadat hij heeft ingehaakt. Zoek naar een waterdicht excuus om Magali uit te leggen waarom ik vanavond later thuiskom. Maar hoe zeer ik ook mijn best doe, ik kan met de beste wil van de wereld niks geloofwaardigs verzinnen. Pas als mijn oog op weg naar buiten in de donkere gang op een affiche van een debatavond over de toekomst van Congo valt, tik ik een sms.

Ik weet niet wat ik verwacht had. Een donker café, gevuld met onguere types? Een gure bar in de haven? Een onpersoonlijke pitatent met neonlicht en een in het Turks blèrende televisie? Iets van dat alles, ongetwijfeld, maar niet dit. De plaats van afspraak is een nette brasserie op de Korenmarkt, met donkere lederen stoelen, gedempt licht en een knetterend open vuur achterin. Het publiek bestaat, op een paar verdwaalde toeristen na, voornamelijk uit *habitués* met lichtpaarse permanenten en *mise-en-plis*, vers gecoiffeerd en behangen met de nodige familiejuwelen.

'Wat had je dan gedacht? Het is misschien niet helemaal volgens het boekje wat we doen, misschien zelfs niet honderd procent legaal, maar we zijn geen gangsters, hé.'

De man aan het tafeltje met de zorgvuldig in tweeën gevouwen krant erop kijkt me minzaam glimlachend aan. Meteen begrijp ik waarom hij heeft voorgesteld hier af te spreken. François Catrysse – 'zeg maar Franky' – lijkt in niets op de louche figuur die ik me heb voorgesteld. Geen goedkope lederen jekker, geen enorme spierballen, geen stoppelbaard

van drie dagen. Met zijn neutraal grijs kostuum met een rolkraagtrui eronder, zijn beginnend buikje, zijn strak achteruit gekamd haar met een licht terugwijkende haarlijn en zijn niet overdreven modieuze bril valt hij absoluut niet op tussen de ons omringende *bourgeoisie gantoise*. Het enige dat hem verraad, is het dikke West-Vlaamse accent waarmee hij zijn steak James Bond bestelt. Aan alle ons omringende tafels wordt Gents gesproken, hier en daar gelardeerd met een Frans woord. Hij snuift minachtend naar de ober.

‘Natuurlijk *saignant*.’ En met een blik op mij: ‘Eet iets. Maak je geen zorgen, het is op mijn kosten.’ En met een knipoog naar de ober: ‘Studenten, hé. Nog een geluk dat hun vader hen af en toe eens deftig mee uit eten neemt. Want geef toe, op pita alleen kan een mens niet leven.’

Met ingehouden verbazing, die de ober verkeerdelijk voor gêne aanziet, bestel ik mompelend een steak bearnaise. Mijn gastheer glimlacht.

‘*Bien cuit*. Ja, dat is ongeveer wel je positie, niet?’

François Catrysse, als dat al zijn echte naam is, veegt met de hoek van zijn servet zijn mond af, drinkt met smaak zijn glas bordeaux leeg en kijkt mij aan. ‘Dus je gaat akkoord? Vijfentwintigduizend euro. Dat is een schoon cadeau, op jouw leeftijd.’ Zijn mond plooit zich in een vette glimlach. De joviale suikernonkel. Al sinds het begin van ons gesprek danst er een witte spuugdraad op en neer tussen zijn lippen. Hoe hij er in geslaagd is een hele biefstuk naar binnen te werken zonder hem te breken, gaat mijn verstand te boven. Ik kijk er met gefascineerde afschuw naar, verbaasd dat ik zelfs nog maar overweeg mijn verdere toekomst te laten bepalen door de klankeken die van tussen die onsmakelijke, vlezig lippen komen. ‘Betonboeren’, zou Pieter zeggen. ‘Alleen betonboeren hebben zo’n smoel.’ Hij komt met zijn ongenueanceerde platitudes

vaak verrassend dicht bij de waarheid, al omschrijft Catrysse zijn beroep zelf blijkbaar liever als projectontwikkelaar.

De beringde vingers schuiven een mapje over tafel, ik neem het aan. Doe het open, zie een landkaart, een grondplan, een gearceerd stuk. Herkenbaar. Geruststellend. Gangsters gebruiken geen grondplannen.

‘Vier maanden’, zegt hij. ‘Maximaal. En je kent de voorwaarden. Alles moet weg.’

Ik aarzel. Ergens aan de rand van mijn bewustzijn zwaait mijn geweten met een rode vlag.

‘Niet dat ik verwacht dat je veel zal vinden. We zijn hier niet in Egypte, hé. Veel meer dan wat granaten en een paar mortieren...’

Zijn hand reikt naar de wijnfles, ik maak een afwerend gebaar, maar hij vult ongestoord de beide glazen bij.

‘Beschouw het als een dienst aan de mensheid. Stel je voor dat zo’n jong gezinnetje met een leuk stel kinderen zijn huis boven op een munitiedepot bouwt. Dat wens je toch niemand toe?’

Ik zwijg. Zwijgen is toestemmen. Een vette hand verschijnt in mijn gezichtsveld.

‘Hebben we een deal, of niet?’

Ik kan er mezelf niet toe brengen de hand aan te nemen. Maar ik voel mezelf wel knikken. Het is verbazend hoe makkelijk het is je ziel aan de duivel te verkopen. Voor niet eens zo heel veel geld.

‘Ja,’ zeg ik hees. ‘Ja, we hebben een deal.’

Zijn glimlach wordt zo breed dat de spuugdraad eindelijk breekt.

Als ik naar buiten ga, kijkt de neon boven de deur me ironisch na. *Progrès*. Vooruitgang, mijn gat.

Magali slaapt al, als ik naast haar tussen de lakens kruip. Met koude handen zoek ik houvast tussen haar borsten.

Ze wordt half wakker, proeft verbaasd de wijn op mijn lippen.
‘Sinds wanneer hebben ze Franse wijn in Congo?’

In plaats van een verklaring geef ik haar mijn lichaam. Ik leg mijn twijfels zwijgend in haar handen, en aangemoedigd door haar zachte kreunen raak ik ervan overtuigd dat ik de juiste beslissing heb genomen. Als ik in haar klaarkom, loopt de angst van de laatste weken in grote scheuten uit mij weg.

Pieter zit breeduit in één van de lage zeteltjes, zijn rechterenkel balancerend op zijn linker knie. Hij praat, meer met zijn handen dan met woorden.

‘En hoe geësthetiseerd zijn beelden ook zijn – ik bedoel, sommige foto’s zijn bijna schilderijen, als je naar het licht kijkt – toch vind ik dat hij er in slaagt de gruwel van de oorlog perfect te vatten. Misschien precies omdat het allemaal zo mooi is. Of omdat de oorlog zo vaak buiten beeld blijft. Hij heeft een waanzinnige reeks foto’s gemaakt van slapende soldaten in Afghanistan... echt onwaarschijnlijk. Als je die jongens ziet liggen, zo kwetsbaar, zo onschadelijk... Dat is echt zo’n krachtig beeld. En dus vraag ik me af...’

Ik kijk even over mijn schouder. Hij stopt, midden in een zin.
‘Wat?’

‘Als jij op die manier je woorden onderstreept, is je verhaal meestal niet voor mij alleen bedoeld.’

Zoekend gaan mijn ogen over de tafeltjes.

‘Maar het werkt hoor, ze is een en al oor.’

Ik knik zachtjes in de richting van het blonde meisje twee tafels verder. Als Pieter zich al betrappt voelt, laat hij het niet merken. Integendeel, hij slaagt er bijna in beledigd te kijken.

‘Ik leg jou een probleem voor en...’

‘Pieter, ik zit in de shit.’

Het komt er abrupter uit dan ik bedoeld heb; de gespeelde verontwaardiging in zijn blik maakt meteen plaats voor

oprechte bezorgdheid. Bijna vertel ik hem de waarheid. Bijna.

Ik weet niet waarom ik het hem niet gewoon verteld heb, toen. Het leek een kleine leugen, en op een bepaalde manier was het dat ook. Alleen was het nergens voor nodig. Ik had hem net zo goed wel de waarheid kunnen vertellen. Hij zou me waarschijnlijk net zo goed hebben geholpen. Op een of andere manier. Ik weet zeker dat hij het geld ergens zou hebben gevonden. Echte sponsoring. Pieter had een onnavolgbaar aangeboren talent voor dat soort dingen; al op de lagere school was hij de ongeslagen koning van de taarten-slag. Op zijn achtste had hij de bus naar de stad genomen en honderdvijftig taarten aan het bejaardentehuis van Ieper verkocht, zonder er over na te denken hoe die daar geleverd zouden raken. Zijn moeder was waanzinnig bezorgd geweest, toen ze hem die woensdagmiddag kwam afhalen van school en hij er niet bleek te zijn, en nadien opgelucht toen hij weer opdook en meteen daarna roodgloeiend van woede, toen ze hoorde wat hij had uitgespookt, maar uiteindelijk, tegen de tijd dat de taarten geleverd moesten worden, had haar vertedering de overhand gekregen en was ze met een auto vol taarten drie keer op en af gereden, vervuld van trots door de ondernemingszin van haar zoon.

Ik had het hem moeten vragen, om me te helpen. Misschien zou hij zelfs zijn eigen trots opzij gezet hebben en zijn vader gevraagd hebben te lobbyen bij het Fonds, om mijn beurs er toch nog door te krijgen. Of misschien zouden we toch gaan graven zijn, samen. Op de voorwaarden van François Catrysse. Maar dan had hij tenminste geweten waar hij aan toe was. Ik weet niet waarom ik gelogen heb, toen. Misplaatste blauweboordentrots, waarschijnlijk. Zelf doen. Zelf willen doen. En hem niet willen teleurstellen. 'Deze jongen gaat het ver brengen. Heel ver.' Zelf. Alleen.

Hij luistert zwijgend naar mijn goed voorbereide verhaaltje. Dat ik gegevens tekortkom voor het afronden van mijn doctoraat. Dat ik nog wat extra veldwerk moet doen. Dat ik tijd tekortkom, en geen assistent krijg. Nu kauwt hij bedenkelijk op een hoekje van zijn duimnagel.

‘En het is absoluut nodig dat je gaat graven? Ik bedoel... je kan je gegevens niet gewoon extrapoleren of zo?’

Ondanks mijn ellende moet ik erom lachen.

‘Voor jou is een doctoraat echt zoiets als een boekbespreking, hé? Iets dat je kan downloaden van het internet, of waar je in elk geval mee kan oefenen.’

Hij haalt zijn schouders op, grinnikt.

‘Het was maar een suggestie, hé. Uiteindelijk verschilt de ene West-Vlaamse akker niet zoveel van de andere, dat weet jij ook. Of...’

Hij gaat rechtop zitten, kijkt me aan van boven zijn pint.

‘Denk je dat er iets bijzonders in de grond zit daar?’

Het gemak waarmee hij naar de wortel hapt die ik hem voorhoud, maakt het alleen maar erger.

‘En hoe precies wil je dat ik je help?’

Ik draai rondjes met mijn glas; de wijn smaakt opvallend goedkoper dan gisteren. Mijn mond proeft zurig. De lichtkrant boven de bar moedigt me stilzwijgend aan. *Vooruit!* Vraag het dan! De gelegenheids-dj van de avond, een magere blonde jongen met een Cécémel-T-shirt, heeft net zijn eerste plaatje opgelegd en ik moet bijna schreeuwen om me verstaanbaar te maken.

‘Ik dacht dat je misschien mee zou willen gaan graven.’

Zijn linkerhand, de hand waarmee hij zijn sigaret rolt, laat verrast het plukje tabak terug in het pakje vallen.

‘Moet je daar geen diploma voor hebben?’

De wortel veert op en neer aan het touwtje. Ik laat hem nog een klein stukje zakken.

‘Ik was niet van plan om het helemaal volgens het boekje te doen. Geen gezever met kaarten en proefsleuven, maar gewoon zoals vroeger. *The real deal*. Heel dat veld binnenste-buiten keren met een metaaldetector. Tot we elke kogelhuls en elke granaatscherf gevonden hebben.’

Zijn ogen worden groot, hij kijkt mij aan als een jongen bij de start van een schattenjacht.

‘Dat is toch verboden tegenwoordig? *Diggen?*’

Het is jaren geleden dat ik het woord nog gehoord hebt. Zo noemden we ons, vroeger. *Diggers*. Want dat was wat we deden. Graven. Opgraven. *Diggen*. Een jongenshobby. Jarenlang hadden we samen in de klei gegraven, week na week, op zoek naar sporen van de oorlog. Ik was ermee begonnen, vastbesloten mijn belofte aan mijn Onbekende Soldaat te houden. Alsof ik ergens in de klei zijn naam zou kunnen vinden. Een zakje letters. Die illusie was ik snel kwijtgeraakt, maar de archeologische microbe heeft me nooit meer losgelaten. Dat onbeschrijflijke gevoel dat je krijgt, elke keer weer, als je iets vindt, het voorzichtig uit de aarde haalt en beseft dat niemand dat ding, wat het ook is, de laatste honderd jaar heeft vastgehouden. Dat ergens op die drinkbus, of die brillendoos, of die kam misschien initialen staan, of een regimentsnummer. Iets dat van Niemand weer iemand kan maken. Van het hulpeloze hoopje beenderen ernaast weer een jongen, met familie, ouders, broers. Een gezicht. Een naam minder op de Menenpoort.

Pieter zag het anders; hij lag niet wakker van de finesses van de oorlog. Voor hem waren de doden dood, met of zonder naam. Voor altijd. Slachtoffers van een gevecht met alleen maar verliezers. Maar op een of andere manier had onze gemeenschappelijke ontmoeting met de gigantische obus uit onze kindertijd ook op hem een onuitwisbare indruk nage laten. De kogelhulzen, handgranaten en mortieren, waarmee

jongens andere jongens, even schuldig of onschuldig als zijzelf, zo efficiënt mogelijk aan flarden schoten, fascineerden hem mateloos. Ik had er nooit bij gekund, bij de gruwel ervan. Dat een mens zoveel inventiviteit aan de dag legt om een ander om zeep te helpen. Voor mij was de veelheid aan munitie hét symbool van de perversiteit van de oorlog, het gezicht van het kwaad in zijn puurste vorm. Voor hem was het schatgraven. Om ter grootst. Om ter gevaarlijkst. Hoe groter de springlading, hoe breder de glimlach op zijn gezicht. Ik zie hem nog zitten, aan de rand van het veld. Alle kruidladingen op een rijtje voor zijn voeten in het gras, zijn hand die met een snelle beweging een lucifer afstrijkt, de tevreden glimlach op zijn gezicht in de gloed van de vlammen, als alles in een oogwenk opbrandt. Alsof hij daarmee persoonlijk verhinderd had dat deze obussen nog doel troffen. Op een manier was dat ook zo, want meestal groeven we op vraag van de boeren, die niks liever wilden dan dat we de tonnen overgebleven oorlogsmunitie uit de grond haalden. Zodat ze met een gerust hart konden ploegen zonder dat er iemand de lucht in ging.

En toen, plots, zonder dat het ooit helemaal duidelijk werd waarom, werd *diggen* verboden. Illegaal. Voor mij maakte het weinig verschil, ik verruilde kort nadien mijn statuut van amateurarcheoloog voor dat van *professional*, maar voor Pieter was het afgelopen met graven. Ik heb er eigenlijk nooit bij stilgestaan dat hij het misschien erg vond. Om te stoppen. Hij had het weggelachen, zoals hij alles weglachte. En ik had het nooit gevraagd. In mijn herinnering ging hij gewoon vaker voetballen, nadien.

Zijn stem haalt me uit mijn gedachten.

‘Toch? Zoeken met een metaaldetector, dat is toch verboden?’

In mijn hoofd knippert een rood waarschuwingslicht, één keer. Met een korte zin zet ik het af, zoals je een wekker afslaat, ook al besef je ergens aan de rand van je bewustzijn

dat dat onverstandig is en je je genadeloos zal overslapen, met alle consequenties van dien.
'Niet als er een archeoloog bij is.'

Pieter zit nog steeds voor zich uit te kijken, zijn kin in zijn handen. De stilte duurt eindelijk, ze lijkt de beats van de dj te overstemmen. Dan draait hij zich langzaam naar me toe en schudt zachtjes zijn hoofd.

'Terug gaan *diggen*.'

Hij fluit zachtjes tussen zijn tanden.

'Is dat een ja?'

Hij slaat zo enthousiast zijn arm om me heen dat het schuim over de rand van mijn pint klotst. Op mijn knie.

'Het lijkt me geweldig om weer samen te gaan graven. Maar...'

Hij stokt, kijkt zorgelijk. Heb ik iets over het hoofd gezien? Iets evidents, iets groots? Heeft hij me verteld dat hij weer op reis vertrekt, dat hij er niet is de komende maanden, en ben ik dat vergeten? De angst knijpt mijn keel dicht. Zonder hem krijg ik het nooit rond in twee maanden. Ik heb hem nog nooit zo hard nodig gehad als nu.

'Hoe wou je aan een metaaldetector komen? Die dingen kosten een fortuin. En zelfs als je er een hebt, met mijn muzikaal gehoor...'

Een immens gewicht valt van mijn schouders. Atlas rolt de wereld heen en weer over zijn arm en laat hem als een basketbal op zijn vingertop ronddraaien, voor hij hem met een speelse beweging naar zijn maat Hercules slaat, blij dat hij het gevaarte niet langer alleen moet torsen. Vang!

'Dus je gaat mee?'

'Natuurlijk ga ik mee. Maar hoe...'

Ik maak een vage beweging met mijn hand. Veeg een denkbeeldige lok haar uit mijn ogen, hou mijn hoofd lichtjes scheef. Zijn ogen worden groot.

‘Nee?!’

Ik zeg niks. Er valt ook niet veel te zeggen.

‘En hij ging akkoord? Om ons te helpen?’

Ons. Ik heb hem precies waar ik hem hebben wou. Voorzichtig haal ik de vis verder binnen.

‘Ik heb het hem nog niet echt gevraagd.’

‘Wanneer was je van plan dat te doen?’

‘Ik wou eerst zeker weten dat jij mee zou doen. Maar... Wat doe jij morgenochtend?’

Als de betekenis van mijn woorden helemaal doordringt, lacht hij breed.

‘Klootzak. Je ging er gewoon van uit dat ik ja zou zeggen. Je wist dat ik ja zou zeggen.’

Hij drinkt zijn pint leeg en staat op.

‘Nog eens ’t zelfde?’

Nog voor ik knik, neemt hij onze lege glazen van tafel, draait zich om, blijft staan, bedenkt zich, keert terug om zijn sigaret, die hij daarnet zo zorgvuldig gerold heeft, te pakken en schuift ze achter zijn linkeroor. Dan loopt hij met grote passen naar de bar om te bestellen. Ik roep hem na.

‘Als je gaat roken, geef mij de krant dan eens.’

Even denk ik dat hij omkijkt om te knikken, maar dan besef ik dat ik hem alleen maar een perfect getimede aanleiding heb gegeven om even zijn hoofd te bewegen. Hij kruist net de tafel met het blonde meisje, en precies op de cue van mijn stem laat hij, geheel en al toevallig, zijn sigaret van achter zijn oor glijden. Ze rolt van zijn schouder af, stuitert over zijn hand en landt met de precisie van een warmtezoekende kruisraket op haar schoot. Hij loopt alweer verder, maar vertraagt bijna onzichtbaar zijn pas, zodat hij net niet bij de bar is als zij – ze heeft het gesprek dat ze aan het voeren was onderbroken, een half uitgesproken zin hangt nog ongehoord boven het tafeltje – met haar rechterhand de sigaret van tussen haar dijen vist en verrast omkijkt. Zonder

de aandacht van de barman te trekken zet hij de glazen neer en brengt zijn hand zoekend naar zijn oor, om zich dan, alsof hij zich pas daar en dan van zijn verlies bewust wordt, met de coördinatie van een danser net op het goede moment om te draaien, om, zijn aandacht getrokken door haar hand die de sigaret omhoog houdt, haar blik te kruisen, te glimlachen en naar het tafeltje toe te lopen. Boven haar hoofd heen knipoogt hij naar mij, dan neemt hij de sigaret over en hurkt naast haar. Ik sta op en loop langs de andere kant van het café naar buiten; ik ken hem goed genoeg om te weten dat ik van hem vanavond geen nieuw glas wijn meer moet verwachten. Met de deur al in mijn hand kijk ik nog één keer om. Met een blik op zijn ontspannen schouders bedenk ik, niet zonder schuldgevoel, dat ik me in zijn plaats niet zo onbezorgd de rug zou toekeren.

Het eerste verraad is altijd het moeilijkste. Daarna volgt de ene leugen op de andere, krijgt het verhaal zijn eigen logica, vloeit fictie over in realiteit tot je het zelf gelooft. Misschien had ik het daarom eerst aan Pieter verteld, omdat ik wist dat hij geen lastige vragen zou stellen. Integendeel, hij zou mijn verhaal, dat met haken en ogen aan elkaar hing, met zoveel jongensachtig enthousiasme aannemen, dat ik het langzamerhand zelf zou gaan geloven. Dat ik zou vergeten dat ik hem een aantal details over dit kleine avontuur niet vertelde, dat ik met geen woord repte over die vijftientigduizend euro, of over het feit dat onze graafpartij ‘misschien niet honderd procent legaal was’. Dat ik er zelf van overtuigd zou raken, dat we gewoon gingen *diggen*. Zoeken om te vinden. En niet om te doen verdwijnen.

Ik was er me maar al te goed van bewust dat ik aan Martin een veel lastiger klant zou hebben. Zonder het enthousiasme van Pieter, die als een kwispelende jonge hond met zijn staart

alle vervelende vragen van tafel veegde, zou ik hem zeker nooit over de brug krijgen.

Als ik hem de volgende ochtend ga ophalen, doet hij ongeschoren en in zijn onderhemd de deur open. Achter hem, in het tegenlicht van het keukenraam, zie ik de onscherpe contouren van het blonde meisje. Natuurlijk. Als hij zich van mij afkeert om een hemd te halen, fladdert het etiket van zijn *marcelleke* in zijn nek. Binnenstebuiten.

‘Ondersteboven, achterstevoren... alle hoeken van de kamer. Echt waar.’

Het puberale plezier dat hij erin schept me altijd een uiterst gedetailleerd verslag van zijn veroveringen te doen, is de enige reden dat ik ernaar luister. Meestal.

‘Bespaar me de details. Anders kan ik haar nooit meer onder ogen komen.’

‘Dat lijkt me geen probleem. Ik denk niet dat het een blijvertje is. Ze is pas getrouwd, dus...’

De onschuld in zijn ogen is echt. Soms word ik echt wanhopig van hem.

‘Veertien, zestien, achttien. Hier moet het zijn.’

Pieter doet me stoppen voor een klein rijhuis met een groene deur, een huis zoals er dertien in een dozijn zijn. Hij kijkt bedenkelijk naar de grijze gevel. Boven, uit het dakraam, wappert een Vlaamse Leeuw.

‘Weet je zeker dat het hier is?’

Ik volg zijn blik.

‘Misschien deelt hij zijn huis met iemand. Of verhuurt hij een verdieping onder. Trouwens, we zijn hier niet om over politiek te praten.’

Pieter, zijn vinger al op de bel, kijkt opnieuw naar de vlag.

‘Hoop doet leven, zeker?’

Het eerste dat me opvalt, is dat hij nauwelijks ouder lijkt geworden. Met zijn te lange ledematen ziet hij er nog altijd uit als een opgeschoten tiener. Hij heeft zijn bril in zijn hand en is de glazen aan het oppoetsen, als hij de deur opendoet. Op zijn gemak zet hij met een bedachtzame beweging het ronde, metalen montuur weer op zijn neus. Zonder het ding is hij zo goed als blind. Mét heeft zijn blik altijd iets onderzoekends. Iets vorsends. Iets ernstigs. ‘Iets schoolmeesterachtigs,’ zou Pieter zeggen, en hij zegt het nu weer, plagend, terwijl hij zijn hand uitsteekt en Martin naar zich toe trekt.

‘Dag schoolmeester. Alles goed?’

Als hij al verbaasd is ons te zien – hij moet verbaasd zijn, het is jaren geleden dat we nog iets van elkaar hebben gehoord, en we kwamen vroeger al niet bepaald bij elkaar over de vloer, ik heb behoorlijk wat moeite moeten doen om zijn adres te vinden – weet hij dat wonderwel te verbergen. Een stevige handdruk, een onwennige kus op de wang.

‘Wat is dat voor een vieze studentikoze gewoonte? Kussen onder mannen is voor Walen en voor homo’s.’

De glimlach waarmee hij de deur voor ons openhoudt, en ons binnenloodst in de gang is warm en hartelijk. Bijna durf ik te hopen dat alles goed komt. Martin loopt voor ons uit naar de woonkamer, haalt koffie, rommelt met kopjes en plooit dan zijn lange lijf ontspannen dubbel in de zetel. Er valt een lok haar over zijn voorhoofd; hij houdt zijn hoofd een tikje scheef, en veegt hem weg met de zijkant van zijn hand.

‘En? Wat brengt de heren naar Mechelen?’

Ergens achter in mijn hoofd, in een archiefkast met kleine schuifjes en vakjes, bewaar ik een pak polaroids. Snapshots die ik neem van mensen, soms de eerste keer dat ik hen zie, meestal pas later, op het moment dat ik het besef dat hun aanwezigheid in mijn leven meer dan een oppervlakkige passage zal zijn. De foto’s zitten netjes op naam geklasseerd,

aan de achterzijde heb ik uur en vindplaats genoteerd – soms vraag ik me af of mijn neurotische neiging om alles, zelfs onbestaande dingen, te ordenen het gevolg of de oorzaak van mijn studiekeuze is. Op de voorkant van elk bakje hangt één foto. Een label. Alsof alle momenten, houdingen, acties die zich in mijn geheugen hebben vastgezet, daar langzaam uitkristalliseren tot één zuiver beeld, dat de essentie van een vriendschap of een relatie probeert te vatten. Hoe langer mensen in mijn leven blijven hangen, hoe scherper het beeld wordt. Van de weinige *one-night-stands* die ik heb gehad blijft meestal maar een vage schim over, een troebel detail van een onderlip, haar op een kussen in de ochtend. Jeugdvrienden zijn in de loop van de jaren vergaan tot een bewogen streep, de zwaai van een schommel of een weggetrapte bal, of hebben me de rug toegekeerd, hun gezichten voor altijd onzichtbaar op de gelige foto's. Anderen zijn veranderd, bijgekleurd in de loop der tijd. Allemaal zijn ze in beweging. Omdat bijna niemand erin slaagt bij een eerste ontmoeting zo'n indruk op me te maken dat dat beeld, voor altijd en onveranderlijk, in mijn harde schijf geëst blijft. Bijna niemand. Alleen Martin.

In mijn herinnering doemt hij langzaam op uit de ochtendmist, als een spichtig buitenaards wezen. Lang, mager, met een grote koptelefoon op zijn oren en zijn metaaldetector als een enorme voelspriet voor hem uit. Langzaam lopend. Zoekend. Niet eens zoveel ouder dan ik, maar alleen al door zijn gestalte één en al autoriteit. Een van de andere mannen wenkt hem. 'Martin. Die kleine vraagt of hij mag meedoen.' Geen reactie. Het ruimtewezen schuifelt verder over het veld. Plots blijft hij stokstijf staan, luisterend. Hij zwaait de metaaldetector ritmisch heen en weer, als een reusachtige stethoscoop. Schuift een meter op. Blijft opnieuw staan. Luistert nog eens. Dan schuift hij één oor

van de koptelefoon opzij. ‘Hier, ongeveer veertig centimeter diep. En dan twintig opzij. Maar zachtjes hé, ik denk dat het een *toffee-apple* is.’ Het is onmogelijk om uit te maken of hij het tegen mij heeft. Of hij mijn vraag zelfs maar gehoord heeft. Maar een van de andere mannen duwt me een klein schopje en een borstel in de hand. Ademloos loop ik naar de aangewezen plek, en begin met trillende handen dunne laagjes grond weg te schrapen. Een halfuur later ligt mijn allereerste Britse granaat, intact met slagpin en al, voor me. ‘Netjes. Leg hem maar voorzichtig in een van de bakken ginder, die gaan straks naar het museum.’ Pas dan, nu ik zijn stem hoor, besef ik dat Martin de hele tijd achter me heeft gestaan, terwijl ik aan het graven was. Hij glimlacht kort, zijn ogen onzichtbaar achter zijn beslagen brillenglazen. En daarmee was mijn carrière als *digger* begonnen.

‘Komaan Martin. Niemand kent de geluiden van de grond zo goed als jij. Zonder jou zijn we blind. Verloren.’

Pieter legt de laatste tonen van zijn vleierij theatraal neer, maar Martin schudt zijn hoofd. Vastbesloten. Hij blijft beleefd, haalt honderden excuses aan om zijn weigering in te kleden, maar ik voel het haarscherp aan als wat het is. Een ontegensprekelijk, definitief nee.

‘Het spijt me, maar dat kan ik echt niet doen. Ik zou wel willen, maar ik heb echt te veel andere verplichtingen. Trouwens, ik heb dat ding in geen jaren meer vast gehad, ik weet zelfs niet of ik het nog kan.’

‘*For old times’ sake*. De eerste dag is voor mij. Een jenever per mortier.’

Pieters wanhoopspoging ketst af op een lauwe glimlach. Meer niet.

Het angstzweet breekt me uit. Martin kan niet, mag niet nee zeggen. In een opwelling haal ik de map boven die Catrysse me gegeven heeft en leg ze op tafel. Alsof een kaartje en een

vervalste vergunning hem zullen overtuigen.

‘Geef me dan op z’n minst even jouw mening. Over het terrein.’

Ik haal het plan uit de map, schuif het naar hem toe. Hij kijkt er alleen uit beleefdheid naar, ik voel het, maar dan, bijna ongewild, blijft zijn blik op de hoek van het blad rusten. Hij kucht even, frommelt aan zijn bril, steekt dan zijn hand uit. Ik blijf doodstil zitten, bang om het moment te verstoren.

‘Gaan jullie daar graven? Bij Milly’s Farm?’

Zijn stem is toonloos, daar valt niets uit af te leiden. Maar iets heeft zijn aandacht getrokken, even lijkt het alsof hij het kaartje werkelijk gaat aanraken.

Snelle voeten op de trap. Zijn hand blijft hangen, net boven het vel papier. Een blonde schim verschijnt in het deurgat.

‘Martin...’

Zij stokt. Hij stokt. De stilte wankelt.

‘Sorry, ik wist niet dat er bezoek was.’

Even lijkt het evenwicht zich te herstellen.

‘Elke man heeft zijn geheim, blijkbaar. Wie is de schoonheid die jij zo lang voor ons verborgen hebt gehouden? Een mens zou voor minder naar Mechelen verhuizen.’

De stem van Pieter is warm en vrolijk. Het antwoord van Martin is van vloeibaar ijs.

‘Mijn zus Eva. Eva, Pieter Vermeersch en Arne Overstijns. Vrienden van vroeger.’

De nadruk op het laatste woord markeert met onmiddellijke ingang het einde van ons gesprek. Vroeger. Niet nu. Ophoe-pelen. Zonder nog een blik op de papieren te werpen, schuift hij het kaartje weer in de map.

‘Het spijt me, ik wil niet onbeleefd zijn, maar eigenlijk moet ik dringend gaan. Het was leuk dat jullie langskwamen. Moeten we nog eens doen. Echt.’

Hij maakt een voor hem erg onnatuurlijke beweging met zijn hand naast zijn oor. Te modern. Te *casual*.

‘We bellen wel.’

Voor we goed en wel beseffen hoe doortastend hij ons de deur uitwerkt, staan we buiten.

‘Was dat nu echt nodig?’

‘Wat?’

‘Om zijn zus te proberen versieren.’

‘Ik wist niet eens dat hij een zus had. Ik dacht...’

‘Reden te meer.’

‘Het was gewoon een compliment. Meer niet.’

‘Proficiat. Echt.’

‘Alsof dat het verschil gemaakt heeft. Hij had al nee gezegd. Trouwens, als het zijn zus is, dan heb ik toch helemaal niks verkeerd gezegd?’

‘Ik zou je ook niet in de buurt van mijn zus willen, als ik er een had.’

Zijn protest gaat verloren in de klap van de autodeur. Pas als ik de motor wil starten, valt mijn oog op de netjes dubbelgevouwen parkeerboete onder mijn ruitenwisher. Ik schuif vloekend het raampje naar beneden, ruk het papiertje los, verfrommel het en gooi het op de achterbank.

‘Denk je dat hij homo is?’

‘Hè?’

‘Martin. Denk je dat hij homo is?’

Ik kijk verbaasd opzij. Pieter heeft zijn rechterbeen over zijn linker knie gevouwen – verbazingwekkend hoe hij dat zelfs in de auto gedaan krijgt, met zijn lange benen – en zit onderuit gezakt in de zetel met de veter van zijn schoen te spelen. Dure schoenen, zie ik. Een peperduur, handgemaakt merk. Lederen zool. Het merk staat er in zwierige letters in gestempeld: Fiorentini & Baker, 100 % *pure leather*. Hij kalfsleder en ik kalfslever.

‘Ik bedoel maar... hij is halfweg de dertig, hij woont samen

met zijn zus. En volgens mij heb ik hem vroeger nooit met een vrouw gezien. Jij?’

De ergernis komt plots. Ik weet niet of het de schoenzool is, of wat hij zegt, of de nonchalante toon waarop, of de combinatie van dat alles, maar plots is het me te veel.

‘Ik zou het niet weten, en het kan me eerlijk gezegd geen bal schelen. Van mij mag hij zich elke dag door heel KV Mechelen in zijn kont laten pakken, als hij ons maar helpt. Trouwens, ik zou hetzelfde kunnen zeggen van jou.’

‘Ik?!’

‘Ja, jij. Met je verwijfde manier van zitten en je homo-schoentjes. Och nee, sorry, vergeten, dat is gewoon *BCBG*.’

Hij verstijft. De grote grijze ogen kijken me aan met het onbegrip van een kind, dat slaag krijgt omdat zijn vader een slechte dag had op het werk. Gekwetst, maar tegelijk, meer nog zelfs, verwijtend. ‘Dat heb ik niet verdiend.’ Hij zegt het niet. Hij zegt niets, maar wendt na een paar seconden zijn blik af, net als ik. De snelweg flitst voorbij, paal na paal. Zonder woorden. Het spijt me, maar ik zeg het niet. Een kort metalig klikje doet me opkijken; in mijn ooghoek zie ik een oranje puntje.

‘Magali doet een ongeluk als je in haar auto rookt.’

Pieter antwoordt niet. Hij klapt met een elegant, nee, een gemaniëreerd gebaar, de aansteker weer dicht, inhaleert rustig – de punt van zijn sigaret kleurt een hypnotisch rood, het papier knispert – brengt dan zijn vingers omhoog, neemt zijn sigaret van tussen zijn lippen en blaast langzaam de rook uit, in zwierige slierten, zijn hoofd een beetje achterover geleund, zijn wang uitdagend tegen de hoofdsteun.

‘Nee. Magali doet een ongeluk als jij in haar auto rookt.’

Hij gaat een beetje verzitten.

‘Als ik in haar auto rook...’ – hij zit nu volledig naar me toe gedraaid, zodat ik zijn wraak in haar volle breedte kan zien – ‘...gaat ze alleen maar vragen of dat nu werkelijk nodig was.

Met één wenkbrauw opgetrokken en een klein lachje. Zo.’ Zijn imitatie is volmaakt, maar de speelse gelaatsuitdrukking – als een moeder die haar lievelingszoon berispt – maakt de slag in mijn gezicht niet minder hard. *Game. Set. Match.* Ergens diep in de boxen van de radio, bijna onhoorbaar, heft het Alban Berg Quartet de eerste tonen van *Der Tod und das Mädchen* aan. Tevredenheid verspreidt zich over Pieters gezicht en met een diabolische glimlach draait hij het volume omhoog. Hij weet maar al te goed dat ik niet van Schubert houd. ‘Zoals de meeste barbaren.’ De rest van de rit zwijgen we.

Twée dagen later belt Martin.
‘Wanneer wil je beginnen?’

U las
hoofdstuk 1 uit

DIGGERS
Een kleine Groote Oorlog

**Gaea
Schoeters**

www.gaeaschoeters.be
uitgeverij Manteau – ISBN 978 90 223 2621 3